

Zsolnay Vilmos „a legnagyobb magyar fazekas”

Sediánszky János

A magyar iparművészet kettős jubileumot ünnepel az idén: Zsolnay Vilmos születésének 175. és pécsi gyára megalapításának 150. évfordulóját.

Ha valakire, rá és munkásságára igazán illenek napjaink divatos, már-már elkoptatott szavai: kreativitás és európai-ság.

Életművét mutatta be, illusztrálta az Iparművészeti Múzeumban rendezett nagyszabású kiállítás korabeli dokumentumokkal, leírásokkal, fényképekkel, a róla szóló publikációkkal, Csenkey Éva rendezésében.

Zsolnay Vilmos 1828. április 19-én született Pécsen, kereskedő családból származik, az általa később megnagyobbított házuk ma is ott áll a Széchenyi tér sarkán.

A család szerény köedény- és terrakottaüzemét a bátyjától vette át, és 1868-ban jegyeztette be „Első Pécsi Cement, Chamott és Tűzálló Agyagáruk Gyára” néven. Ebből, az akkor hűsznál kevesebb munkással dolgozó kisüzemből fejlődött ki a 19. század végére a nagy gyár, már mintegy 700 alkalmazottal, tervező-, festő-, mintázóműhelyekkel, irodákkal, égetőkemencékkel. „Örökrszemet megszázsoroztam” vallotta később öntudatosan; leánya, Teréz családtörténeti könyvében pedig így jellemezte:

„Atyánk csordultig töltött kehely volt kitűnő megfigyelő, kutató elmével merült el a természet titkaiban. 37 éves korában, minden képzettség és szaktudás nélkül vette át a kis üzem vezetését.”

Bár Vilmost is kereskedőnek nevelték, minden vágya az volt, hogy festő lehessen. Leánya szerint: „ha ezt a pályát választja, bizonyára nagy művész lett volna belőle.”

Festményei a családi otthon díszítették, s a korunkbeli híres pécsi festőművész, Martyn Ferenc is így vélekedett róla: „Bár nem tanult rajzolni, festői képességei rendkívüliek voltak.”

Zsolnay Vilmos a családi kisüzem átvétele után a kerámiagyártás fejlesztése érdekében hazai nyersanyag-lelőhelyek után kutatott, telkeket vásárolt, bányákat nyitattott. 300-féle agyagfajtát vizsgált meg Pécs környékén, majd az egész Nagy-Magyarországon veje – Teréz lányának a férje –, Mattyasovszky Jakab geológus segítségével. Munkásai, a korongozók, festők, égetők, formaöntők először Cseh- és Németországból jöttek, de a század végére már túlnyomórészt magyarok voltak. Tanoncainak saját iskolát létesített, ahol öt évig tanulták a mesterséget. Teréz és Júlia lányai voltak művészi tervezői, Miklós fia lett az utóda, a gyár vezetője. Júlia tervezte egyébként a gyár öttornyos, Pécs német, Fünfkirchen nevére utaló emblémáját, alatta az apa és gyermekei neveinek kezdőbetűivel.

Teréz írja, hogy édesapja esténként a kémiai szakkönyveket bújtja, és kísérletek százait végezte el, amelyekről az anyagfajtákat felsoroló receptkönyve is tanúskodik. A próbadarabokat is maga készítette, ahogy elsőként érkezett és utolsóként távozott a gyárból, ahol a munkaidő reggel héttől este hét óráig tartott.

Dr. Wartha Vince, a tudós kémikus együttműködésével született meg a gyár leghíresebb találmánya, az eozinmáz, az ebből készült cseréptetőzetek legnevezetesebb középileteinket borítják, az Országháztól a Mátyás-templomig, az Országos Takarékpénztártól a kecskeméti vagy a szabadkai városházáig.

A művészi kerámiagyártás mellett az 1880-as évektől, a Bécs–Budapest távbeszélő vonal kiépítése után, a Magyar Postával és Államvasutakkal kötött szerződés alapján a Zsolnay-gyár ipari porcelán gyártására is berendezkedett, szigetelőcsigákat, vízvezetékcsöveket, háztartási berendezéseket is készítettek.

Egy koronás-címeres szigetelőcsigát Baross Gábor miniszternek „a magyar ipar hathatós előmozdítójának” ajánldékoztak egy látogatásakor, feltüntetve, hogy „magyar anyagból” készült.

1895-től, a technika fejlődését, a villamosság feltalálását követően már elektrotechnikai cikkeket is gyártottak.

Zsolnay Vilmos fáradozásait, gyár- és kereskedelemfejlesztő munkásságát sorra díjazták a nemzetközi kiállításokon. Bécsben 1873-ban, majd 1878-ban Párizsban termékeit aranyérmekkel, őt pedig a francia Becsületrenddel tüntették ki. A király a pécsi látogatásakor a számára készített porcelántollal írta be a nevét a vendégkönyvbe, Zsolnay Vilmos pedig Ferenc József-érdemrendet kapott. Pécs városa díszpolgárává választotta.

De azért sok nehézséggel, ellenlábassal kellett megküzdnie, amikor a francia sevres-i porcelánmanufaktúra, a londoni British Museum, a berlini, a zürichi, a drezdai múzeum is sorra rendelt termékeiből, nem beszélve a nagy kereskedő cégekről, amelyek ugyancsak megrendelésekkel árasztották el, még a japán Yokohamából is. Zsolnay Vilmos mégis ezt írta: „Ideje lenne megértetni a kormánnyal, hogy nem közömbös, külföldre vándorol-e a pénzünk, vagy az országban marad. Lehetővé kell tenni adóízető hazai vállalatok alapítását, mert nyereségük is a nemzeti vagyont gyarapítja.”

Jutalma, elismerése lehetett az is, hogy kora legnagyobb magyar építőművészeivel, Schulek Frigyessel, Lechner Ödönnel, Ybl Miklóssal dolgozhatott együtt legszebb középületeink díszítésében.

Az 1896-os millenniumi kiállításon bemutatott kollekcióját a fényes ünnepek után az épp új, fényűző otthon kapott, általa is ékesített Iparművészeti Múzeumnak ajánldékozta.

Végezetül említsük meg, hogy milyen otthon teremtett ez a nagy magyar polgár, ahol ugyancsak Teréz lánya leírása szerint együtt tanultak, olvastak, zenéltek, kirándultak, eszmecserét folytattak irodalomról, filozófiáról, mintegy megvalósítva apjuk hitvallását: „Az emberiség célja az eszmei tisztaság és tökéletesség.”

Tanuljunk, okuljunk hát Zsolnay Vilmos életművéből, őrizzük értékeit, e páratlan „hungaricumot”, nemzeti örökséget.